Guia de lectura de la novel·la

LLIURES O MORTS

JAUME CLOTET
DAVID DE MONTSERRAT

www.lliuresomorts.cat
@lliuresomorts
fb.com/lliuresomorts

labutxaca

ÍNDEX

Lliures o morts, o l'aproximació a la guerra de Successió..... 3

Més enllà del text 4

Afers militars, afers culturals 4

Les localitzacions 5

Propostes d'activitats 6

Recursos 10

Com neix *Lliures o morts*? 11

Com es va fer?..... 12

El títol, una declaració d'intencions 13

Què hi ha de realitat i de ficció a *Lliures o morts*? 13

Lliures o morts, o l'aproximació necessària a la guerra de Successió

L'aixecament dels catalans contra Felip V no es va produir inicialment per raons polítiques sinó econòmiques. Les elits comercials van veure ben aviat que fer negocis sota el regnat del nou rei Borbó seria justament un mal negoci. En tot cas el que hi hagué, això sí, foren unes conseqüències del tot nefastes per als catalans des de molts punts de vista, incloent-hi els polítics.

Els paral·lelismes, o el torcebraç actual entre Catalunya i Espanya, amb el de fa tres segles, tant des del model econòmic, polític, com d'identitat cultural, fan feredat un cop s'ha llegit *Lliures o morts*. En el fons, la lectura d'aquesta obra és una lectura sobre l'actualitat.

Tothom coneix els borbons però gairebé ningú no coneix uns autèntics herois de la pàtria, els forjadors anònims d'una nació que al principi del segle XVIII va ser la moneda de canvi de la primera gran i autèntica guerra mundial: la guerra de Successió. Una nació catalana, la llibertat de la qual va fer ballar la resolució del conflicte fins a l'extenuació de les cancelleries europees i que va ocupar fins a cinc debats al Parlament britànic.

Tanmateix, aquesta novel·la també és un reconeixement al conjunt de Catalunya i dels Països Catalans pel seu paper durant aquell conflicte, perquè sembla que només hi va haver un setge i un únic focus de resistència, el de Barcelona. La guerra de Successió va ser molt llarga i molt intensa arreu del nostre país i per això *Lliures o morts* també en dóna testimoni.

Com diu el tòpic hi ha una mala i una bona notícia. La mala notícia és que durant el procés de documentació vam constatat novament que els catalans vivim sense conèixer parts essencials de la nostra història, la qual cosa ens ajudaria a entendre molts aspectes del passat i del present. La bona notícia és que ara tenim l'oportunitat de conèixer aquests fets desconeguts de la nostra existència i el que és més important, popularitzar-los entre totes les generacions i reflexionar sobre quin ha de ser el nostre futur. Però aquesta voluntat d'explotar els nostres referents en qualsevol àmbit —educació, cultura, turisme...— no hauria estat mai possible sense molts historiadors del nostre país que han abordat aquest període amb especial intensitat en els darrers deu anys i que, des de l'àmbit acadèmic han enriquit abastament els recursos per conèixer-lo.

Quan diem que *Lliures o morts* és una aproximació necessària a la guerra de Successió, per què ho creiem? Doncs bàsicament perquè el coneixement d'aquest període, tan vital com escruixidor per al poble català, mitjançant la lectura de *Lliures o morts* esdevé una oportunitat per saber com era la Catalunya del moment més enllà del conflicte. És a dir, com vivien els catalans, com es divertien, què menjaven, quina música escoltaven o quins vicis tenien, entre d'altres.

De la mateixa manera que aquesta reflexió anterior és vàlida per a tota la societat en general, des d'un punt de vista pedagògic, *Lliures o morts* com a lectura vehicular permet treballar als alumnes qüestions relacionades amb la història, l'economia, la natura, la literatura, la música, la llengua anglesa i francesa... En conseqüència, la lectura de *Lliures o morts* és una magnífica ocasió per aprendre.

Més enllà del text

Ja des del primer moment vam tenir clar que, a banda de l'aspecte purament literari, volíem il·lustrar *Lliures o morts* d'alguna manera. Eren tantes les imatges i recursos que anàvem trobant durant el procés de documentació que ens va semblar que pagava la pena aprofitar-los. I aquest també és un material pedagògic interessant a l'hora d'endinsar-se a la novel·la, perquè abans de cada capítol es mostra un tastet d'un aspecte més o menys proper al capítol en qüestió.

En l'edició de tapa dura, gràcies a la gentilesa de Columna Edicions, s'han aprofitat les guardes per explicar amb dues imatges el principi de la guerra i les seves repercussions finals. D'una banda, l'aixecament de Catalunya i els seus aliats el 1705 contra Felip V amb un atac naval a Barcelona i, de l'altra, el mapa d'Europa després del tractat d'Utrecht de 1713.

No volíem desaprofitar l'avinentesa, i sempre tenint present la curiositat i la pedagogia, per afegir dos apartats al final de la novel·la. En primer lloc, i és important saber això abans de començar-ne la lectura, un glossari de termes relacionats amb la història que expliquem i que entenem que és molt probable que el lector desconegui. Mots com ara «palamall», «galhispà», «insaculació»... I en segon terme, aquest sí per al final de la lectura, unes biografies breus dels personatges reals que en acabar la novel·la no han mort per tal de saber com va discórrer la seva vida fins al darrer moment.

Afers militars, afers culturals

A Catalunya hi ha una tendència a confondre bel·licisme amb interès cultural. Com diu el director de cinema nord-americà Woody Allen, «comèdia és tragèdia més temps». Si fem el símil, afers militars més temps esdevenen cultura.

O és que no té un interès cultural i antropològic saber com una societat s'organitzava en la lluita? L'arqueologia militar ens aporta una visió molt rica i complementària dels esdeveniments històrics. I en el cas dels catalans tendim, com a màxim, a aproximar-nos a la història militar aliena per fer-nos l'orni amb la pròpia.

Justament és des de l'arqueologia militar i la didàctica del patrimoni militar des d'on s'està innovant més, tant en l'aplicació de les tecnologies de la informació i la comunicació com en l'aportació de nous coneixements sobre la guerra de Successió. El paradigma de tot això és el grup de Didàctica del Patrimoni (DIDPATRI) de la Universitat de Barcelona, que ha creat el Museu Virtual de la Guerra de Successió (www.guerradesuccessio.cat), un autèntic tresor i un recurs de primer ordre per al món de l'Ensenyament.

Molts catalans, sense adonar-se'n, són capaços de viatjar a Londres i visitar meravellats l'Imperial War Museum, però posar-se les mans al cap si algú arribés a proposar un Museu Militar de Catalunya. L'esperit bel·licós no té res a veure amb el pòsit, també cultural, que deixen les guerres en la història dels pobles. Per què s'han d'estudiar i conèixer les batalles de Roma i Grècia i menystenir les nostres? És realment aquesta una via contra el foment de la pau? De fet, molts pobles han tingut un esperit bel·licós molt acusat, començant pels catalans i acabant amb els ara pacífics i neutrals ciutadans suïssos. Entenem que ha arribat l'hora, per tant, de fer un espai a aquest àmbit com a un més dels que complementa la nostra història.

Localitzacions

Tenim la sort, si bé no pas del tot completa, de poder gaudir encara ara, tres segles després, de determinades localitzacions que ens ajuden a fer-nos una idea sobre els escenaris de *Lliures o morts* en particular i de la guerra de Successió en general. El mapa *Ruta Lliures o morts* que trobareu al web www.lliuresomorts.cat us pot servir de referència i guia.

Escenaris històrics

El Born i Barcelona en general mereixen una atenció especial. En primer lloc, la visita obligada al Born Centre Cultural de Barcelona, del tot indispensable per entendre la guerra de Successió, amb les restes de la zona que Felip V va fer enderrocar per construir la Ciutadella que havia de vigilar la ciutat. A la capital catalana hi ha altres escenaris que apareixen a *Lliures o morts* i alguns encara ara es poden visitar o, com a mínim, observar tot passejant: des de Santa Maria del Mar, passant per la façana de l'antiga fàbrica de moneda de la Seca, la Casa Gran dels Dalmases, seu de l'Acadèmia dels Desconfiats, la Llotja de Mar on es va representar el 1708 la primera òpera al nostre país, les Drassanes que feien de polvorí, la Biblioteca de Catalunya que era l'antic hospital de la Santa Creu o el mateix castell de Montjuïc, un enclavament clau per a l'aixecament austriacista de 1705.

No obstant això, la visió i la sensació de la guerra de Successió no és completa si no es visiten alguns dels llocs de tant o més interès com els que hi ha a la resta del país. Parlem dels castells de Cardona, Hostalric i Talamanca, símbols de la resistència; de l'ermita de Sant Sebastià a Santa Eulàlia de Riuprimer, on els vigatans decideixen alçar-se contra Felip V; de Ca n'Espanya de l'Hospitalet, on es signa el conveni d'evacuació de les tropes aliades o de Can Lleonart, actualment una biblioteca pública d'Alella, casa del cap dels serveis secrets catalans Salvador Lleonart; de la Torre de la Manresana a Prats de Rei; de la casa natal de Rafael Casanova a Moià; de la Seu Vella de Lleida; de la Universitat de Cervera...

Escenaris de la novel·la

També hi ha indrets que, ja dins la ficció de *Lliures o morts*, a més d'escenaris relacionats directament amb la vida d'Ermengol, són molt recomanables de visitar o observar. Per exemple, Bonestarre, poble natal d'Ermengol Amill a la Vall de Cardós; la Baga d'en Cuc al massís del Montseny amb el seu castanyer monumental; el Call de Girona; el Cap de Creus; Agullana, etc.

Propostes d'activitats

La lectura de *Lliures o morts* convida a fer moltes activitats, tant a l'aula com a l'exterior. Us en proposem unes quantes de diversos àmbits, que permeten aprendre i alhora reflexionar. Totes les activitats es plantegen com a suggeriments que us en poden inspirar d'altres.

En algunes de les activitats hi trobareu la referència a *Lliures o morts*, però d'altres estan pensades per cercar informació addicional.

A l'aula

1. Els serveis secrets catalans

Sou a Barcelona i heu d'anar a lliurar un missatge a les autoritats. L'èxit de l'operació depèn de qui desxifri abans el missatge, per tant cal competir en parelles o equips. Primer, però, us cal la contrasenya per tenir a mà el codi xifrat. Com que una de les penes habituals era morir a la forca, jugueu al penjat i endevineu la contrasenya, que pot ser una paraula relacionada amb la novel·la.

Un cop tingueu la contrasenya feu d'agent secret i desxifreu un missatge prèviament codificat pel professorat. A veure qui guanya.

Referència: Il·lustració cap. XV de *Lliures o morts*

2. Concurs Trivial 1714

Dividiu l'aula en grups o parelles per jugar a aquest peculiar Trivial Pursuit 1714. Ara cada grup o cada parella s'ha de jugar a sorts a quin bàndol representa. Qui guanyi tria el bàndol, o bé austriacista o bé borbònic. Els austriacistes s'han de posar una cinta groga a un lloc visible i els borbònics una flor blanca, del material que sigui.

A partir de la lectura de *Lliures o morts*, el professorat, prèviament, o l'alumne poden triar tantes curiositats com vulguin i preparar targetes amb quatre respostes possibles, de les quals només una sigui correcta.

Per exemple: Què era la insaculació? Què era un hússar? Com es comunicaven els miquelets? Què vol dir *Donec Perficiam*?

3. La guerra de Successió en un poema

Manuel Mas i Soldevila, coetani de la guerra de Successió, va escriure el *Soneto*, un sonet que, amb l'estructura habitual de dos quartets i dos tercets, descriu la guerra de Successió pel que fa als catalans. Intenteu desxifrar-ne el significat un cop llegit *Lliures o morts* i després escriviu el vostre propi sonet sobre el mateix tema.

SONETO

Nostres antigues cartes rubricades
amb tanta sang, comprades ab la vida,
entenent que de Utrecht en la partida
foren, si s'entaularen, barrejades,

Barcelona per si les ha entaulades,
a Déu i a la ventura reduïda;
arma son joc i luego se li envida
per un tahur de flors que a Espanya ha dades.

Lo resto, ab tretze, Barcelona llança;
més com a un trist catorze que li cau,
son rei no acut per guerra ni per pau

y al tahur ab espases acut França.
Perd lo joc, perd quan té, perd l'esperança,
que és lo que, de jugar ses armes, trau.

Manuel Mas i Soldevila
Barcelona ? - 1748

4. Les Corts i les Constitucions o el sentit de tot plegat

La celebració de les Corts entre els representants de la societat, el clergat i la reialesa s'havia convertit amb el pas dels segles en part de l'ADN dels catalans. Les primeres es van establir el 1283. Just abans de començar la guerra de Successió se'n van fer unes el 1701-1702 i ja en plena guerra unes altres el 1705-1706. Què eren les Corts i les Constitucions? Quin antecedent tenien? Qui i com hi participava? Què s'hi decidia?

Quina relació tenen les Corts i les Constitucions amb el Despertador de Catalunya, el Ban de Guerra a Ultrança i el Decret de Nova Planta.

Referència: cap. II, p. 52-56 / cap. V, p. 110-112 / cap. X, p. 228 / cap. XI, p. 233, 242-243 de *Lliures o morts*.

5. Llengua anglesa. El cas dels catalans.

Exercicis d'anglès a partir de textos de 1714 de *The Deplorable History of the Catalans* i/o *The Case of the Catalans to be considered*.

Referència: cap. XVIII, p. 383-388 de *Lliures o morts*.

D'altra banda, recordeu també que Daniel Defoe i Jonathan Swift foren dos pamfletistes habituals dels conservadors britànics a l'hora d'inclinar l'opinió pública britànica vers la fi de la guerra. El seu paper a la guerra de Successió potser és una bona excusa per acostar-se a la figura dels autors de *Robinson Crusoe* i *Els viatges de Gulliver*, respectivament.

Referència: cap. VII, p. 149-151 i p.168-170 de *Lliures o morts*

Llegiu l'article *The House of Lords and the Case of the Catalans* i responeu a les preguntes següents. Què és «el Cas dels catalans»? Quines conseqüències va tenir?

Referència: cap. IX, p. 203-212 / cap. X, p. 220-224 i cap. XIV, p. 297-301 de *Lliures o morts*

6. Llengua francesa

Exercicis de francès a partir de les memòries del mariscal borbònic Tessé sobre el setge fallit de 1706 a Barcelona.

7. Astronomia i climatologia

Estudi del Mínim de Maunder coincidint amb la Petita Edat de Gel. Aquest fenomen va condicionar molt la guerra de Successió. Per què?

Referència: cap. VII, p. 154-159 de *Lliures o morts*.

8. Música

Una de les fites musicals de la guerra de Successió és de l'agost de 1708. A la Llotja de Mar es representa per primera vegada una òpera als Països Catalans titulada *Il più bel nome*, d'Antonio Caldara, per celebrar les noces reials entre el rei Carles III i la reina Elisabet Cristina de Brunsvic-Wolfentbüttel. Però, una òpera era com ara? Podeu fer-ne una audició breu mitjançant la llista d'Spotify de *Lliures o morts*.

Referència: cap. VI, p. 142-144 de *Lliures o morts*.

Sabíeu que el *Cant dels Aucells* es prengué com a himne popular d'aixecament de 1705 contra Felip V? Llegir o cantar la lletra d'aquesta versió pot ser una manera de conèixer aquell moment.

Referència: il·lustració cap. V, p. 97-99 de *Lliures o morts*.

Després de la guerra, Felip V, que patia una depressió, va contractar Carlo Broschi perquè cantés de nit. Sembla que era l'única manera de minvar el seu patiment. Però Carlo Broschi tenia una característica singular. Descobriu quina era i per què la tenia. Visioneu aquest vídeo i ho sabreu.

I acabem amb una curiositat. Balleu sardanes? Sí? Us atreviu amb aquesta?

9. La mort

La mort sempre té molta rellevància, però a l'època de la guerra de Successió encara més. Com es certificava la mort? I després què passava? Per què era tan important fer inventari?

Referència: cap. IX, p. 202-203 de *Lliures o morts*.

10. Plàstica

Aconseguiu un cargol de mar gran i convertiu-lo en un corn marí.

A partir d'aquesta documentació recreeu un setge en una maqueta amb muralles, paral·leles, barricades, bretxes, trinxeres...

11. El Joc

A Barcelona hi havia una trentena de trinquets que eren espai de joc. Es jugava a daus, a trucs, al palamall i al joc de la pilota. Alguns d'aquests jocs són precedents d'esports molt implantats entre nosaltres. Descobriu quins.

Referència: cap. V, p. 112-117 / cap. IX, p. 201-202 de *Lliures o morts*.

12. L'esclavisme

Un dels factors que va desembolicar la troca de la guerra de Successió va ser el negoci de l'esclavisme. Per què? Quin nom prenia aquell moment?

Referència: cap. IX, p. 209 de *Lliures o morts*.

13. Gibraltar

Gibraltar esdevé un territori aliè a Espanya justament durant la guerra de Successió i encara avui aquesta és una qüestió ben vigent. Relacioneu Gibraltar amb els catalans durant la guerra de Successió. Què és Gibraltar? Com ha aconseguit el seu estat polític actual?

Referència: cap III, p. 72 / cap. IV, p. 75 / I cap. IX, p. 200 de *Lliures o morts*.

14. Exili

Uns 30.000 catalans es van exiliar a Viena després de la guerra de Successió. Busca rastres de la presència catalana a Viena. Què en saps de la ciutat de Nova Barcelona?

Referència: cap. XIX p. 405-412 de *Lliures o morts*.

15. Un setge desconegut

Visioneu el documental *1711. El Setge de Cardona* un cop llegit *Lliures o morts*. I per acabar, un gag per riure una mica.

Fora de l'aula

Visites a Catalunya

Born Centre Cultural (Barcelona)
Museu d'Història de Catalunya (Barcelona)
Castell de Cardona i Cardona1714 (el Bages)
Castell de Talamanca i camp de batalla (el Bages)
Casa natal de Rafael Casanova (Moià, el Bages)
Torre de la Manresana (Prats de Rei, l'Anoia)

Més informació: Ruta 1714 i dossier de premsa del Tricentenari.

Altres punts que podeu visitar:

Barcelona

Monument al general Moragues, just on hi havia el portal de Mar de les muralles de Barcelona. És just a sota de la gran senyera que hi ha a davant del Palau de Mar.

Monument a Rafael Casanova on es fan les ofrenes florals cada Onze de setembre.

Fossar de les Moreres, just al costat de Santa Maria del Mar, un altre dels escenaris de la novel·la *Lliures o morts*, per cert. Podeu visitar-hi el Memorial 1714.

Recursos

Lliures o morts
http://www.lliuresomorts.cat/per-saber-ne-mes/

Tricentenari 1714-2014
http://www.tricentenari.cat/1714_per_saber_ne_mes.html

Museu Virtual de la Guerra de Successió
http://wwww.guerradesuccessio.cat
http://twitter.com/gdsuccessio

11 de setembre de 1714
http://www.11setembre1714.org/

Miquelets de Catalunya
http://www.miquelets.cat/

Què quicom, Canal 33
http://blogs.tv3.cat/quequicom.php?itemid=51337

Com neix *Lliures o morts*?

L'escriptura de la novel·la *Lliures o morts* va néixer com la rèplica d'un terratrèmol. L'epicentre el trobem en un correu electrònic del 14 d'agost de 2009. Passaven tres minuts d'un quart d'onze del matí quan un dels coautors, Jaume Clotet, va enviar un correu electrònic a l'altre coautor, David de Montserrat. Al títol del missatge hi deia: «Aquest paio té ell sol una sèrie» i al cos de text: «Amill, el coratge d'un poble. Molt aviat a TV3», amb un enllaç cap a la seva biografia a la Viquipèdia. Curiosament el 14 d'agost de 1714 l'exèrcit borbònic va patir una derrota severa per part d'herois com ara Ermengol Amill a la vila de Talamanca (el Bages). Sembla clar, doncs, que la numerologia ens marcava el destí, com també veurem més endavant gràcies a una nova i emotiva casualitat.

Encara no feia ni quinze dies de la rebuda del correu electrònic i ja ens vam plantar a la casa natal d'Ermengol Amill a Bonestarre, a la Vall de Cardós. Allò ja ens va anar escalfant. Fer-ne una pel·lícula no era a les nostres mans o, en tot cas, no depenia només de nosaltres. Però fer-ne el llibre sí, o gairebé. La documentació ingent que hi ha sobre la guerra de Successió ens va animar a escriure la novel·la. I de la novel·la qui sap si mai se salta a la pantalla. El fet és que som fills d'una generació audiovisual.

La vida d'Ermengol Amill ens va sobtar molt. Com caram un pagès del Pallars Sobirà acaba de governador al castell de Crotone al servei de l'emperador Carles VI del Sacre Imperi Romanogermànic? Com podia ser que restés en l'ostracisme gairebé absolut un miquelet que figurava a la llista negra d'oficials que calia eliminar per part de l'exèrcit borbònic i que era dels pocs que tenia un símbol específic que l'identificava al codi xifrat de les comunicacions dels serveis secrets catalans o de qui des del bàndol enemic es va fer córrer el rumor que havia mort?

Aquests interrogants, per si sols, ja eren prou estimulants, però alhora insuficients per a nosaltres. El que ens va empènyer va ser l'esperit que ens transmetia: l'esperit Amill. I és que Ermengol Amill va perdre la guerra, però va seguir lluitant. Sense aquesta actitud segurament no hauríem escrit *Lliures o morts*. Potser el lector es preguntarà si era tan determinant el caràcter del personatge, tenint ja de per si un rerefons històric tan potent i tan transcendental per al nostre país, com per decidir bastir una novel·la sobre la guerra de Successió. La resposta és sí. Un sí contundent.

De manera recurrent, entre els considerats herois de la guerra de Successió, es parla com a màxim de tres personatges que segons el cas comparteixen una fi dramàtica o trista pel cap baix: el general Josep Moragues va ser executat el 1715, el general Antoni Villarroel empresonat fins a l'any 1725, pocs dies abans de la seva mort i el conseller en cap Rafael Casanova va acabar amnistiat sota el jou del règim borbònic tot exercint d'advocat fins a l'any 1737. Certament, Amill també va perdre la guerra, però va sobreviure, no va ser un vençut. Sense restar cap mèrit als patriotes catalans de l'època i sense oblidar la seva vàlua podríem dir que un del grans herois de la guerra de Successió a Catalunya és, amb tota probabilitat, Ermengol Amill.

La vida i el caràcter d'Ermengol Amill ens permetien donar un nou enfocament a la guerra de Successió, que fins a ara s'ha associat a la fi de la nació catalana. Es tracta d'un personatge que ajuda a trencar la por tant personalment com col·lectiva. Conèixer i estudiar la guerra de Successió és una oportunitat per reflexionar sobre la por i rellegir aquell conflicte no pas des de la debilitat sinó des de la fortalesa. «El pitjor que ens pot passar és tenir por de la por en si mateixa», deia el president dels EUA, Franklin Delano Roosevelt, en una al·locució pública després del crac econòmic de 1929. No se'ns acut una manera millor de reflectir l'anhel de llibertat, sovint coartat per la paüra. Amill ens revela que la lluita en nom de la lli-

bertat continua, i això serveix per a tots els pobles del món. De fet, com sovint ens recorda el company periodista Francesc Canosa, el 1714 no s'acaba res, sinó que comença tot. I té raó, perquè parlem d'un període essencial per a Catalunya que determina amb tota la cruesa el que som i com estem avui.

I és el mateix Canosa qui un dia, en una presentació de *Lliures o morts*, ens va fer una reflexió que s'ajusta perfectament a la voluntat d'aquesta obra de corregir un greuge que ens té a nosaltres, els catalans, com a únics culpables. Canosa ens diu que els Estats Units són capaços de fer història contemporània a partir de la seva ficció, i els catalans som incapaços de fer ficció a partir de la nostra història curulla, cosa que sí saben fer, d'altra banda, al Regne Unit, com a referent més proper.

Convençuts de l'efectivitat social de la fórmula anglosaxona que barreja educació i entreteniment, allò que ells anomenen *edutaintment*, i de la resposta implícita a la pregunta retòrica què no haurien explotat als Estats Units des del punt de vista cultural d'haver tingut un Ermengol Amill neix *Lliures o morts*. Després de tres anys de feina el llibre es va publicar el 4 de setembre de 2012, novament una data de casualitat gairebé màgica, ja que aquell dia feia justament dos-cents vuitanta anys de la mort d'Ermengol Amill.

Com es va fer?

L'escriptura de *Lliures o morts* es va iniciar amb un procés de documentació d'uns cinc mesos.

Per arribar a dissenyar la trama va caldre llegir una quinzena de llibres i una cinquantena d'articles científics extensos sobre diversos aspectes del període. També va ser necessari entrevistar els millors historiadors sobre la Barcelona del Born, sobre qüestions militars, l'exili, cuina, música... i acudir als arxius i a les biblioteques en moments determinats per respondre qüestions puntuals.

A l'hora d'escriure dóna molta seguretat, encara que hagin passat segles i el paisatge pugui haver variat notablement, visitar les localitzacions que, per motius històrics o de la ficció mateixa, s'inclouen a l'obra. I així es va fer fins a on es va poder. I per això també queden recollides al mapa *Ruta Lliures o morts* que es pot consultar al web www.lliuresomorts.cat

Un cop acumulat el coneixement necessari es va dissenyar un esquema de la trama de principi a fi on s'indicava, d'entrada, què havia de passar a cadascun dels dinou capítols de la novel·la, i que permetia cosir els diversos fets de la guerra de Successió, tant en terres catalanes com en l'escenari diplomàtic europeu, confrontant, sobretot, la vida d'Ermengol Amill a primera línia de batalla amb la de lord Bolingbroke des dels despatxos.

Per contradictori que pugui semblar, l'escriptura en si acaba essent la menys feixuga o complicada de les tasques relacionades amb la nostra creació. Tanmateix, una de les incògnites que més crida l'atenció i sorprèn el lector és saber com s'escriu una novel·la a quatre mans. Per a nosaltres aquest va ser un procés ben natural. Un dels autors començava un capítol durant una setmana i el passava a l'altre que el llegia i feia els primers comentaris. Tenir a les mans aquest capítol permetia obtenir un punt de referència per continuar escrivint i així successivament durant gairebé cinc mesos fins a disposar d'un primer esborrany. Després, lògicament, vindrien molts mesos de relectures, correccions, inclusió de nous detalls, canvis d'ubicació de determinades escenes, intercanvi d'aquestes mateixes escenes en funció del tema i finalment el treball dels extres de les biografies finals i el glossari de termes. Així com els temes militars eren més del gust d'en Jaume Clotet, els diplomàtics ho eren d'en David de Montserrat, per exemple.

L'altra qüestió era com es feia per tal que no es notés en la redacció què era d'un autor o de l'altre. Intentant respondre a això, l'única explicació que s'ha sabut trobar és el fet que ambdós són periodistes i segurament per

deformació professional tenen una manera d'escriure prou estàndard.

El títol, una declaració d'intencions

Lliures o morts és un títol inequívoc. Contundent. Un dilema fàcil d'escollir, però difícil de pair. Tot i així, ni vol ser una provocació, ni vol incitar a la guerra tres-cents anys després per molts motius i ben variats. *Lliures o morts* és un caixa o faixa que en el context democràtic i civilitzat dels nostres dies es converteix en un «Lliures o lliures».

No hi ha dilema possible perquè si la humanitat és té per humana ha de ser lliure per força. Recordant les paraules del poeta Salvador Espriu «els homes no poden ser si no són lliures».

Aquesta obra és un cant a la llibertat que se sosté en un sol paradigma i és que la llibertat dels pobles es basa en el respecte a la seva manera de viure a partir del seu lliure albir. I això és el que defensaven fins a la mort els catalans en aquella guerra de Successió: un escrupolós respecte als seus privilegis i les seves constitucions que es remuntaven a quatre segles abans.

Els testimonis de l'època revelen que a les muralles de Barcelona i de Cardona en diversos moments del conflicte s'enarboraven unes banderes negres amb proclames com ara «Mort o els nostres privilegis conservats» o «Viurem lliures o morirem», que negaven ja la possibilitat de negociar res sobre aquesta qüestió. *Lliures o morts*, per tant, malgrat la contundència del dilema, no és res més que un cant a la democràcia en estat pur.

Què hi ha de realitat i de ficció a *Lliures o morts*?

La majoria dels fets històrics, així com els noms dels personatges que es relaten en aquesta novel·la, són reals. Dels personatges principals n'hi ha un, el de Le Guerchois, que tot i haver existit ha estat ficcionat. I l'únic dels personatges secundaris més rellevants, com és el de la comtessa Mercè, sí que és de ficció.

Pel que fa al protagonista Ermengol Amill, s'ha procurat mantenir la màxima fidelitat als fets coneguts de la seva vida, si bé alguns episodis s'han modificat lleugerament per adaptar-los a la trama general de la novel·la.

En el procés de documentació vam descobrir dues informacions rellevants sobre la vida d'Ermengol Amill. D'una banda, i contràriament al que reflecteixen les biografies actuals, no va morir l'any 1718, ja que va ser governador del castell de Crotone fins al 1732, any de la seva mort segons consta al *Libro dei morti* de l'Arxiu de l'Arquebisbat de Crotone. Concretament, va morir el 4 de setembre de 1732 i va ser enterrat a l'església de San Francesco d'aquesta localitat. La tomba, però, ja no existeix perquè el temple va ser enderrocat en algun moment del segle XIX. D'altra banda, i gràcies a les dades del registre de Maçanet de Cabrenys aportades per l'historiador local Pere Roura, vam saber que Ermengol Amill es va casar amb Rosa Pont quan era a Agullana, amb qui va tenir tres fills: Raimunda, batejada el 13/11/1701; Ponç, batejat el 25/11/1703 i Margarida, batejada l'1/2/1708. Durant la seva estada a Agullana el protagonista va exercir tant de mestre de minyons com de traginer.

Aquesta novel·la no és exactament una novel·la històrica sinó, potser, una història novel·lada. Alguns lectors apunten en aquesta direcció. Nosaltres hem preferit no entrar en aquest debat i que sigui el mateix lector qui es posicioni. Si fos una teula de xocolata negra podríem dir que el grau de cacau històric natural supera el vuitanta per cent. *Lliures o morts* no és un llibre d'història però sí un llibre que permet aprendre molta història.

Dit això, en el cas de *Lliures o morts*, el rerefons condiciona la trama i no a la inversa, és a dir, primer va ser la tria del període històric i després la trama. Però sortosament la trama, quan estem parlant de la guerra de Successió, en bona part sorgeix per si sola. Gràcies, sobretot, a les *Narraciones Históricas* de Francesc de Castellví la documentació és tan basta i els episodis que s'hi recullen tan variats i nombrosos que la ficció, finalment, és com l'agulla del baster. La ficció ha servit per anar cosint els episodis que s'han recollit, per recrear diàlegs —sovint inspirats, però, en documentació real— i per establir relacions entre els personatges.

Concurs Lliures o morts

Descobreix l'heroi oblidat del 1714

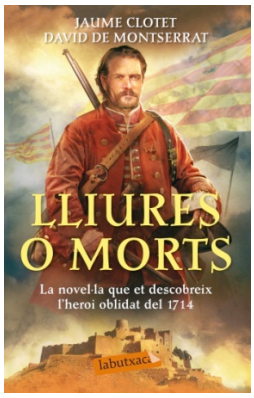

En aquests concurs us proposem un treball interdisciplinar on després de llegir el llibre de Jaume Clotet i David de Montserrat, ens envieu un vídeo descrivint l'estratègia d'una de les batalles. Pot ser un relat oral o la descripció de la batalla sobre un mapa o una petita representació o qualsevol altra forma creativa i innovadora que vulgueu.
El jurat espera els vostres vídeos per escollir, d'entre tots, els guanyadors.

Bases del concurs

1. Concurs on els participants hauran de descriure l'estratègia d'una batalla.

2. Els participants han de ser alumnes del segon cicle d'ESO i els treballs s'han de presentar en grup.

3. Les batalles que opten al premi han de ser relatades en català.

4. Els vídeos hauran de tenir una durada màxima de 3 minuts.

5. Els treballs s'hauran de penjar al canal de YouTube de Grup62 entre el 1 de gener i al 23 d'abril de 2014. Tots els vídeos han d'incloure uns crèdits finals on aparegui:

a. Concurs Lliures o morts
b. Centre educatiu
c. Població

*Aquests crèdits són imprescindibles per poder contactar amb vosaltres

6. Una vegada penjat el vídeo cal enviar un correu electrònic a concurslliuresomorts@grup62.com on ha de constar:

Concurs Lliures o morts
Títol de vídeo.
Dades completes del centre (nom, adreça, població i telèfon).
Nom i cognom del professor.
Nom i cognom dels alumnes, edat i curs.

7. Els premis s'atorgaran el 30 d'abril del 2014.

8. Els guanyadors seran premiats amb:
Una excursió al castell de Cardona amb els autors de la novel·la durant el mes de maig (data a concretar), on es farà una visita guiada i ens explicaran in situ el setge que va viure la ciutat el 1711.

Lliures o morts, Jaume Clotet / David de Montserrat
labutxaca - ISBN 9788499307305 - PVP 9,95
Ermengol Amill (1665-1732) abandona el seu Pallars natal i es converteix involuntàriament en fuseller de muntanya durant la guerra de Successió. Europa és un gran tauler d'un immens joc d'interessos per definir el futur del Vell Continent i Catalunya n'esdevé la peça clau. Aquest heroi oblidat lluitarà contra els borbònics fins a les darreres conseqüències. La tria entre la llibertat i la mort protagonitza una de les aventures més formidables i desconegudes de la història de la nostra nació. Per a més informació, podeu visitar http://www.lliuresomorts.cat/

ESPEREM LA VOSTRA PARTICIPACIÓ!

Més informació: www.grup62.cat
Telèfon 93 492 82 63 / 93 492 88 35